

שער ה:

סדר ט"ו בשבט

"אֶרֶץ חֹטָה וּשְׁעָרָה וְגִפְנוֹ
וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן,
אֶרֶץ זֵית שָׁמֶן
וְדִבְשׁ" (דברים ח, ח).

חִטָּה

נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְחִטָּה
"בְּטֶגֶךָ עֲרֻמַּת חֲטִים". הַסְּבִירוֹ חֲזִ"ל:
"וְהֵלֵא עֲרֻמוֹת שֶׁל אֶצְטְרִבְלִין
וְשֶׁל פִּלְפִּלִין יָפוֹת מֵהֶן,
וְלָמָּה נִמְשְׁלוּ לְחֲטִין. אֵלֶּא יָכוֹל אָדָם לְחִיּוֹת
בְּלֵא פִּלְפִּלִין וּבְלֵא אֶצְטְרִבְלִין,
וְאֵי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם לְחִיּוֹת בְּלֵא חֲטִים.
וּכְשֵׁם שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלֵא חֲטִין,
כֵּן אֵי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלֵא יִשְׂרָאֵל"
(מדרש תהילים ב')

לוקחים עוגה או עוגייה שעשויה מקמח חיטה ומברכים לפני האכילה:

**"בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא מִיַּי מְזוֹנוֹת"**

שעורה

הָרוּאָה שְׁעוּרִים בַּחֲלוּם
סָרוּ עֲוֹנוֹתָיו. שְׁנֵאָמַר:
"וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחָטְאתֶךָ תִּכְפֹּר"
אָמַר רַבִּי זִירָא:
לֹא עָלִיתִי מִבְּכָל לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל
עַד שֶׁרָאִיתִי שְׁעוּרִים בַּחֲלוּם"
(ברכות נז, ע"א)

אוכלים מאפה שנאפה מקמח שעורה. יש שנוהגים לשתות בירה שעשויה משעורה. ברכתה של הבירה: **"שהכל נהיה בדברו"**, ולכן יש לברך עליה לאחר אכילת הפירות.

למה נמשלו ישראל לזית?
מה זית אין עליו נושרים,
לא בימות החמה ולא בימות הגשמים -
אף ישראל,
אין להם בטלה עולמית,
לא בעולם הזה ולא בעולם הבא.
(ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רפט).

לוקחים זית, שנשתבחה בו ארץ ישראל, ומברכים לפני אכילתו
(יש לכוון בברכה גם על שאר פירות העץ):

**"בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא פְרֵי הָעֵץ".**

סיפור

מפרי הארץ

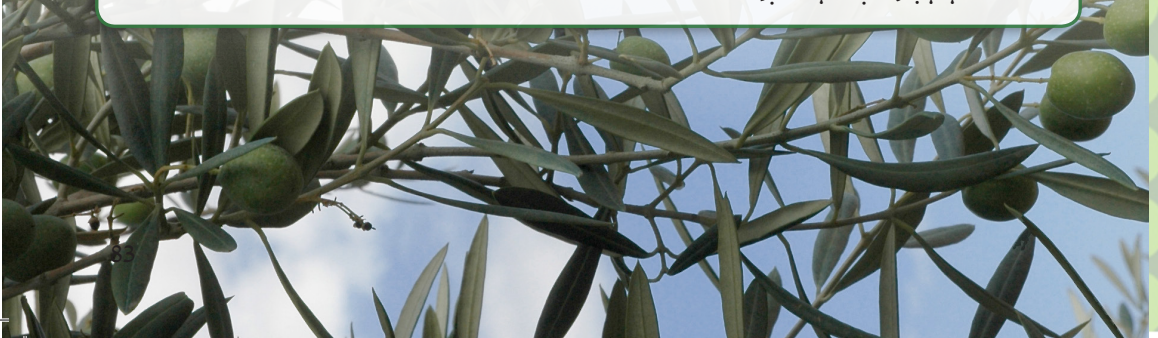
פעם יצא הרב מרדכי אליהו זצ"ל לסיור בחו"ל, ודבר על חשיבותה של ארץ-ישראל. במהלך הסעדה הביאו לרב זיתים יפים וגדולים. אמר אחד האנשים לרב: "כבודו יטעם את הזיתים הללו, הם גדלים כאן. גם כאן יש פרות טובים, לא רק בארץ-ישראל".

הזיתים נראו יפים במיוחד. אבל הרב לא טעם מהם, והסביר: אם משתמשים בזיתים הללו כדי להמעיט בכבוד ש של ארץ-ישראל, לא אכל מהם.

כשראה הרב שכלם טעמו מהזיתים ושבו את טעמם, לקח את הקופסה וראה שכתוב עליה "מיצר בקבוץ יבנה". הבין הרב שאיש מלבדו לא שם לב שהזיתים הללו מיצרים בארץ-ישראל. אמר להם: "אם הזיתים הללו כל כך טעימים, גם אני אטעם מהם". האיש שדבר בשבח הזיתים נראה כמנוצח. הנה, גם הרב אוכל מהזיתים של חו"ל...

טעם הרב מן הזיתים ואמר: "באמת הם משבחים מאד. לא יכול להיות שזיתים כאלה גדלים בחו"ל. בטוח שהם מארץ-ישראל". אמר לו האיש: "כבוד הרב, גם בחו"ל גדלים דברים טעימים". וכל הצבור הקשיב לשיחה.

בקש הרב ממנו שישתכל על הקופסה ויגיד לו היכן מיצרים הזיתים הללו. האיש הסתכל ואמר: "קבוץ יבנה, ארץ-ישראל". אמר לו הרב: "אם אתה כל כך אוהב זיתים טעימים, בוא לארץ-ישראל. היא מגדלת בשבילך את כל הפרות הטעימים. ממש בשבילך ולמענה. בוא, הארץ מחכה לך!"

תמר

לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לַתְּמָרָה?

מֵה תְּמָרָה זֹאת אֵין בָּהּ פְּסֻלָּת, אֲלֵא:

תְּמָרִים לֹאכִילָה, לֹולָבִים לְהֵלֵל,

חֲרִיזֹת לְסִיכּוּךְ... כִּךָּ הֵם יִשְׂרָאֵל -

אֵין בָּהֶם פְּסֻלָּת, אֲלֵא:

מֵהֶם בְּעֵלֵי מִקְרָא, מֵהֶם בְּעֵלֵי מִשְׁנָה,

מֵהֶם בְּעֵלֵי אֲגָדָה, מֵהֶם בְּעֵלֵי מִצְוֹת,

מֵהֶם בְּעֵלֵי צְדָקוֹת.

(מדרש רבה בראשית מ"א)

מדרש

אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אֵף עַל פִּי שְׁתַּמְצְאוּ אוֹתָהּ מְלָאָה כָּל טוֹב, לֹא תֵאמְרוּ נִשְׁבּ וְלֹא נִטַע, אֲלֵא הוּוּ זְהִירִין בְּנִטְעוֹת, שְׁנֵאמַר "וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֲכָל". כִּשֶׁם שְׁנִכְנַסְתֶּם וּמִצְאֶתֶם נִטְעוֹת שְׁנִטְעוּ אַחֲרַיִם, אֵף אַתֶּם הָיוּ נִטְעִים לְבָנִיכֶם.

(מדרש תנחומא, קדושים ס"ח).

אוכלים תמר לח או יבש.

גפן

”אָמַר ר' שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ,
אָמָה זֹו כְּגִפֶּן נִמְשָׁלָה. כִּי־צַד?
זְמוּרוֹת שְׁבָה (שְׁיִישׁ עֲלֵיהֶם פְּרוֹת מְעֻטִים)
אֵלוֹ בְּעַלֵי בָתִּים (אֲנָשִׁים שְׁיִישׁ בָּהֶם מְצוּוֹת).
אֲשָׁכוֹלוֹת שְׁבָה (שְׁיִישׁ בָּהֶם פְּרוֹת רַבִּים)
אֵלוֹ תַלְמִידֵי חֲכָמִים (שְׁיִישׁ בָּהֶם תּוֹרָה).
עֲלִים שְׁבָה אֵלוֹ עַמֵי הָאָרֶץ (אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים
וְתַמִּימִים).

קְנוֹקְנוֹת שְׁבָה אֵלוֹ רִיקָנִים שְׁבִישְׁרָאֵל
(אֲנָשִׁים שְׁאִין בָּהֶם לֹא תּוֹרָה וְלֹא מַעֲשִׂים טוֹבִים)
וְכֹלָם בְּגִפֶּן אַחַת. מָה הַטַּעַם?
יְבַקְשׁוּ הָאֲשָׁכוֹלוֹת (תַלְמִידֵי הַחֲכָמִים)
רַחֲמִים עַל הָעֲלִים (עַמֵי הָאָרֶץ),
שְׁאֵלְמָלָא הָעֲלִים אִין הָאֲשָׁכוֹלוֹת מִתְקִימִים.”
(חולין צ"ב, ע"ב)

אוכלים ענבים או צימוקים.

תאנה

**"מִפְּנֵי מָה נִמְשְׁלָה תוֹרָה לְתֵאנָה?
שָׂרֵב הָאֵילָנוֹת, הַזֵּית וְהַגֶּפֶן וְהַתְּמָרָה נִלְקָטִין כְּאַחַד,
וְהַתְּאֵנָה נִלְקָטָה מֵעֵט מֵעֵט.
כִּי הַתּוֹרָה, הַיּוֹם לּוֹמֵד מֵעֵט וְלִמְחֹר הַרְבֵּה,
לְפִי שְׂאִינָה מִתְלַמְּדָת
לֹא בְּשָׂנָה וְלֹא בְּשִׁתִּים."
(במדבר רבה יב)**

מדרש

מעשה ברבי יונתן בן אלעזר שהיה יושב פחת תאנה אחת, והיתה התאנה מלאה תאנים יפות. ירד טל והיו התאנים שואבות [שופעות] דבש, והיה הרוח מגבולו [לש ומערבבו] בעפר. באה עז אחת והיתה מנטפת חלב בדבש, וקרא לתלמידים ואמר להם: בואו וראו דגמא מעין העולם הבא, שנאמר (יואל, ד): "והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב" (תנחומא קדום, תצוה סי' י).

אוכלים תאנים טריות או יבשות.

דימון

"הַנִּצּוֹ הַרְמוֹנִים"
אֵלוֹ הַתִּינוּקוֹת שְׂיוֹשְׁבִים
וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה
וְיוֹשְׁבִים שְׂוֹרוֹת שְׂוֹרוֹת
כְּגִרְעִי רְמוֹנִים.
(שיר השירים רבא ו' יז')

"כַּפְּלַח הַרְמוֹן רִקְתָּךְ" (שיר השירים ד' ג') - אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, אֵין אֹר שֶׁל גִּיהֶנָּם שׁוֹלֵט בְּהֶן ק"ו (קל וְחֹמֶר) מִמְּזַבַּח הַזֶּהָב. מֵה מְזַבַּח הַזֶּהָב שְׂאִין עָלָיו אֶלָּא כְּעֵבִי דִינֵר הַזֶּהָב, עֲמַד כְּמָה שְׁנַיִם וְלֹא שְׁלֹטָה בּוֹ אֹר, פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁמַלְאִין מְצוּוֹת כְּרָמוֹן, עַל אַחַת כְּמָה וְכַמָּה, שְׁנַאָמַר "כַּפְּלַח הַרְמוֹן רִקְתָּךְ". אֶפְלוֹ רִקְנִין שְׁבִיִּשְׂרָאֵל מְלֵאִין מְצוּוֹת כְּרָמוֹן (עִירוּבִין יט).

אוכלים דימון.

חֹזְנֵי הַמַּעֲגָל וְעֵץ הַחֶרֶב

פַּעַם אַחַת הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, רָאָה אָדָם אֶחָד שֶׁהוּא נוֹטֵעַ חֶרֶב.
 אָמַר לוֹ: זֶה לְכַמָּה שָׁנִים טוֹעֵן פְּרוֹת?
 אָמַר לוֹ: לְשִׁבְעִים שָׁנָה.
 אָמַר לוֹ: כְּלוּם בְּרִי לָךְ שֶׁתַּחֲיֶיהָ שִׁבְעִים שָׁנָה, וְתֹאכַל מִמֶּנּוּ?
 אָמַר לוֹ: אֲנִי מִצְאָתִי אֶת הָעוֹלָם בְּחֶרֶבִים; כִּשֵׁם שֶׁנִּטְעוּ אֲבוֹתַי לִי
 כִּךְ אֶטַע אֲנִי לְכַנִּי.

אָמַר ר' אֲבָא:
 אִין לָךְ קֶץ מְגֵלָה מְזָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לו):
 "וְאַתֶּם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ
 לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לְבוֹא".
 כְּשֶׁתִּתֵּן אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל פְּרִיָּה בְּעֵין יָפָה אַז יִקְרַב הַקֶּץ,
 וְאִין לָךְ קֶץ מְגֵלָה יוֹתֵר מְזָה.
 [סנהדרין צח, א: רש"י שם]

דבריו של רבי אבא נפסקו להלכה בסדר הברכות בתפילת שמונה עשרה שקבעו אנשי כנסת הגדולה: על פי דבריו נקבעה ברכת "קיבוץ גלויות" לאחר "ברכת השנים": "ומה ראו לומר קיבוץ גלויות לאחר ברכת השנים? דכתיב (יחזקאל לו, ח): "וְאַתֶּם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לְבוֹא". (מגילה יז ע"ב).
 חז"ל קבעו את ברכת "מקבץ נדחי עמו ישראל" לאחר ברכת "מברך השנים", משום שכאשר השנים מתברכות זהו סימן שהגיע זמן הגאולה. כפי הטעם שכתב המהרש"א (סנהדרין צח, ע"א): "שכל זמן שאין ישראל על אדמתם, אין הארץ נותנת פירותיה כדרכה, אבל כשתחזור ליתן פירותיה, זהו 'קץ מגולה' שקרוב לבוא זמן גאולה, שיחזרו ישראל על אדמתם".

אתרוג

מה היה אותו אילן שאכלו ממנו אדם וחוה? אמר ר' אבא: אתרוג היה, שנאמר: "ותרא האשה כי טוב העץ" (העץ עצמו ולא רק הפרי), צא וראה איזה אילן שעצו נאכל כפריו? אין אתה מוצא אלא אתרוג. (ב"ר ט"ו. ח) כפי שנאמר: "פרי עץ הדר", מלמד שטעם עצו ופריו שוים. (סוכה ל"ה)

שקד

והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים (במדבר י"ז, כ"ג)
ויגמל - מלשון "וגמלו ישלם לו". למה שקדים ולא פרי אחר? אלא כשם ששקד ממחר להוציא פרות יותר משאר פרות, כך שקד אהרן להצלתם של ישראל.

תפוח

אמר רבי חמא בן רבי חנינא מאי דכתיב (שיר השירים ב, ג): "כתפוח בעצי היער" למה נמשלו ישראל לתפוח? לומר לה, מה תפוח זה פרוי קודם לעליו, כך ישראל הקדימו נעשה לנשמע. (שבת פ"ח, ב)

ירקות

לוקחים בוטנים או מיני ירקות ומברכים:

**"בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא פְּרֵי הָאָדָמָה"**

על פרי חדש מברכים:

**"בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַחֵינּוּ
וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזֶמַן הַזֶּה"**

*לא ניתן לברך "שהחינו" על אתרוגים כיוון שכבר ברכו עליהם בסוכות.

סיפור

שירת העשבים

הצדיק רבי אריה לוי מספר: בשנת תרס"ה, זכיתי לעלות על אדמת הקדש ביפו, ופגשתי לראשונה את רבנו הגאון הרב אברהם יצחק קוק. הרב קבלני בסבר פנים יפות, ושוחחנו בדברי תורה. אחרי תפלת מנחה, יצא רבנו, כהרגלו, לטייל בשדה, ואני התלוויתי איתו. בדרך קטפתי איזה עשב או פרח. הזדעזע רבנו ואמר לי בנחת כי הוא נזהר מאוד שלא לקטף בלי תועלת, עשב או פרח שייכול לגדול או לצמוח, כי אין עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה האומר לו "גדל".

**כָּל צֵיץ עֵשֶׂב אוֹמֵר דָּבָר, כָּל אֶבֶן לוֹחֶשֶׁת אֵיזָה סוּד, כָּל הַבְּרִיאָה אוֹמֶרֶת
שִׁירָה...**

(מתוך הספר "איש צדיק היה")

ברכה מעין שלוש

לבני אשכנז (עפ"י נוסח ספרד)

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,

על פירות משבעת המינים:

על היין:

על חמשת מיני דגן:

על הָעֵץ וְעַל
פְּרֵי הָעֵץ:

על הַגָּפֶן וְעַל
פְּרֵי הַגָּפֶן:

על הַמַּחֲיָה
וְעַל הַפְּלִכְלָה

וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה שְׂרָצִית
וְהַנְּחֻלָּתָ לְאַבוֹתֵינוּ לְאָכַל מִפְּרִיָּהּ וּלְשַׂבַּע מִטוֹבָהּ. רַחֵם (נָא)
יי אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךָ וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכָּן
כְּבוֹדָךָ. וְעַל מִזְבְּחֶךָ. וְעַל הַיְכָלְךָ. וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ. וְשִׂמְחָנוּ בְּבִנְיָנָהּ וּנְאֻכַל
מִפְּרִיָּהּ וְנִשְׂבַּע מִטוֹבָהּ וְנִבְרַכְךָ עָלֶיךָ בְּקִדְשָׁהּ וּבְטָהֳרָהּ.

בשבת מוסיף: וְרָצָה וְהַחֲלִיצָנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה;

בר"ח: וְזָכְרָנוּ לְטוֹבָהּ בְּיוֹם רֵאשִׁי חֲדָשׁ הַזֶּה;

בר"ה: וְזָכְרָנוּ לְטוֹבָהּ בְּיוֹם הַזְּכָרוֹן הַזֶּה;

ביו"ט: וְשִׂמְחָנוּ בְּיוֹם חַג (פְּלוּגִי) הַזֶּה.

כִּי אַתָּה יי טוֹב וּמְטִיב לְכָל וְנוֹדֶה לְךָ עַל הָאֶרֶץ

על פירות משבעת המינים:

על היין:

על חמשת מיני דגן:

וְעַל פְּרוֹתֶיךָ (הַפְּרוֹת)
בְּרוּךְ אַתָּה יי, עַל הָאֶרֶץ
וְעַל פְּרוֹתֶיךָ (הַפְּרוֹת)

וְעַל פְּרֵי גִפְנֶה (הַגָּפֶן)
בְּרוּךְ אַתָּה יי, עַל הָאֶרֶץ
וְעַל פְּרֵי גִפְנֶה (הַגָּפֶן)

וְעַל הַמַּחֲיָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי,
עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמַּחֲיָה וְעַל
הַפְּלִכְלָה.

ברכה מעין שלוש

עפ"י נוסח עדות המזרח

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם,

על פירות משבעת המינים:

על היין:

על חמשת מיני דגן:

על העץ ועל
פרי העץ:

על הגפן ועל
פרי הגפן:

על המחיה
ועל הכלכלה

ועל תגובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית
והנחלת לאבותינו לאכל מפריה ולשבע מטובה. רחם יי
אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל הר
ציון משכן כבודך. ועל מזבחך. ועל היכלך. ובנה ירושלים
עיר הקדש במהרה בימינו. והעלנו לתוכה. ושמחנו בבנינה
ונברכה עליה בקדשה ובטהרה.

בשבת מוסיף: ורצה והחליצנו ביום השבת הזה;

בר"ח: וזכרנו לטובה ביום ראש חודש הזה;

בר"ה: וזכרנו לטובה ביום הזכרון הזה;

ביו"ט: ושמחנו ביום חג (פלוגי) הזה.

כי אתה טוב ומטיב לכל ונודה לך (יי אלהינו) על הארץ

על פירות משבעת המינים:

על היין:

על חמשת מיני דגן:

ועל פרותיה (הפרות)

ועל פרי גפנה (הגפן)

ועל המחיה. ברוך אתה יי,

ברוך אתה יי, על הארץ

ברוך אתה יי, על הארץ

על הארץ ועל המחיה ועל

ועל פרותיה (הפרות)

ועל פרי גפנה (הגפן)

הכלכלה.

ברכת בורא נפשות

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא נפשות רבות וחסרון על
כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי. ברוך חי העולמים: